

การเสด็จประพาสเมืองพังงา

ของรัชกาลที่ 5

ร.ศ.109 (พ.ศ.2433)

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เสด็จพระราชดำเนิน ประพาสแหลมมลายู รัตนโกสินทร์ศก 109 (พ.ศ.2433) โดยเสด็จออกจากกรุงเทพฯ ในวันที่ 16 เมษายน ร.ศ. 109 (พ.ศ.2433) โดยทางเรือถึงชุมพร แล้วเสด็จทางบกข้ามมายังระนอง ลงเรืออีกครั้ง อ้อมแหลมมลายู และเสด็จกลับถึงกรุงเทพฯ ในวันที่ 15 มิถุนายน ร.ศ.109 (พ.ศ.2433) รวมเวลา 2 เดือน ทรงแวะเยี่ยมเยียนราษฎรหัวเมืองต่าง ๆ ตามรายทางที่เสด็จผ่าน ในการเสด็จครั้งนี้ พระองค์ทรงบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ไว้อย่างละเอียด เท่าที่ทราบมีอยู่ 2 ฉบับคือ พระราชนิพนธ์ “ระยะทางเสด็จพระราชดำเนินประพาสทางบก ทางเรือ รอบแหลมมลายู รัตนโกสินทร์ศก ๑๐๙” เป็นลายพระราชหัตถ์ถึล้วน ๆ ด้วยดินสอ ตัวหวัดสวยงาม เป็นบันทึกส่วนพระองค์ละเอียดมาก และอีกฉบับหนึ่งเป็นพระราชหัตถ์เลขาพระราชทานสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจาดุรนต์รัศมีฯ กรมพระจักรพรรดิพงษ์ “เรื่องเสด็จประพาสแหลมมลายู” เป็นเนื้อหาเดียวกัน ในที่นี้ได้คัดลอกฉบับที่ 2 เฉพาะเกี่ยวกับเมืองพังงาและตะกั่วทุ่งมาให้ท่านกัน ถึงจะช้ากว่าการออกอากาศของ TPBS ก็ถือว่าเป็นความรู้ที่แล้วก็แล้วกันนะครับ

พระราชหัตถ์เลขาฉบับที่ 3 ทรงพระราชนิพนธ์บนเรือพระที่นั่งอูบลบูรทิศทอดสมออยู่ที่เกาะลังกาวิ เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม รศ. 109 (พ.ศ.2433)

“...วันที่ ๒ เวลา ๑๑ ทุ่มเลื่อนเรือเข้าไปทอดในระหว่างเกาะหมากกับเกาะสลัด พระยาบริรักษ์ภูธร (จำ ณ นคร) ลงมาคอยรับอยู่ ตาที่ว่าบอดนั้น เห็นแปนต่อขาวอยู่ทั้งสองข้าง แต่ที่จริงยังแลเห็นดิรไม่ต้องจูง เดิมกะเวลาว่าจะไปตะกั่วทุ่งเพียงสองชั่วโมง ถึง ต่อ ๔ โมงเช้าจึงได้ลงเรืออุไทยราชกิจไป ฝนตกเปนคราว ๆ มีลมพัดจัดตลอดทางสองชั่วโมงจึงได้ถึงอ่าว ตามทางที่ไปล้วนเป็นเกาะเนื่องแน่นไปคล้ายช่องอ่างทอง เปนแต่ระยะห่างกว่า ตั้งแต่ระนองลงมาจนถึงภูเก็ตเขาไม้ใครจะมีศิลา เปนแต่ดินแดงแดงทั้งนั้น ต่อถึงระยะนี้จึงมีเขาปูนตามเกาะเหล่านี้มาก เปนที่นกทำรังบ้าง อากรังนกที่เมืองไทรท่าก็ตลอดขึ้นมาถึงนำเมืองพังงา ที่ปากช่องจะเข้าคลองตะกั่วทุ่งมีเกาะย้อม ๆ

สองเกาะเคียงกันเรียกเกาะนมสาว ถัดเข้าไปอยู่กลางลำน้ำมีเกาะชื่อปายี่ เป็นที่พวกแขก เมืองตะกั่วทุ่งอยู่ประมาณสักสิบห้าริ้วอน หากินด้วยการทำปาล์มดิบที่เกาะนี้อยู่ใน ระหว่างลำน้ำสองแยก แยกหนึ่งไปเมืองพังงา แยกหนึ่งไปเมืองตะกั่วทุ่ง พระบริสุทธิ โลหุมินทร์ราชบิดี (กล่อม ฌ นคร) ลงมาคอยรับอยู่ เรือไฟใหญ่ต้องหยุดเพียงนี้ ลง เรือกระเชียงเรือไฟเล็กลากต่อเข้าไป ถัดเกาะปายี่เข้าไปมีเขาที่ตกถึงลำน้ำสองเขา คือเขา ไม้แก้วกับเขาตักน้ำ เขาตักน้ำนั้นว่ายกเสียดแต่เดือนห้ากับเดือนหกแล้วมีน้ำตกอยู่รอบเขา เสมอ ต่อเข้าไปมีเขารายอีกเขาหนึ่งเป็นเขาตักน้ำเหมือนกัน พวกแขกนับถือว่า ศักดิ์สิทธิ์ นอกจากเขาเหล่านี้แล้วก็ไม่มีเขาอันใดที่อยู่ใกล้ น้ำไม่เหมือนลำน้ำเมืองพังงา ตามทางเข้าไปก็ไม่มีบ้านเรือนคนเป็นแต่ไม้โกงกางตลอด ไปมีอยู่แต่ที่ด่านซึ่งเป็นลำน้ำ แยกไปเมืองพังงาอีกทางหนึ่ง ต้องหยุดเรือไฟติกระเชียงขึ้นไปอีกไม่ช้าก็ถึงสะพานขึ้น เมือง ตะพานนี้ต้องทำข้ามที่ชายเลน ซึ่งพระบริสุทธิตัดไม้โกงกางลงไว้จะปลุกจาก ยางประมาณสักสามเส้นเศษสี่เส้นจึงถึงดินดอนที่ตั้งพลับพลา ๆ นั้นทำเป็นที่แรม มีเยา เรือนและแผนทีคล้ายคลึงกันกับที่ตะกั่วป่า แต่ที่นี้ทำพิธีพิสดารขึ้นไปกว่า เครื่อง เฟอร์นิเจอร์เตียงเก้าอี้ใช้ไม้มริตคนไทยทำเกือบทั้งสิ้น เวลาที่ไปถึงนั้นบ่าย ๒ โมงแล้ว ด้วยระยะทางในคลองกินเสียอีกสองชั่วโมง แต่พอดูพลับพลาทั่วแล้วก็ออกเดินไปเที่ยว ที่ข้างพลับพลา มีโรงคดงใหญ่สองโรง เขาใช้เป็นโรงครัว โรงคดงนี้เป็นของพระ บริสุทธิเอง ด้วยเขาลงทุนเรียกจีนมาทำการเองเหมือนอย่างเมืองระนองมีลูกจ้างอยู่ร้อย เศษ มีพวกจีนทำเองบ้าง ลูกจ้างอีกประมาณสองร้อยคน แร่ดินบุกที่เมืองตะกั่วทุ่งไม่ เหมือนตะกั่วป่า มักจะมีเป็นห้วงเป็นตอนไม้ใครเป็นลำสายใหญ่ เหมือนหนึ่งที่เป็นอย่าง ใหญ่ คนทำก็ไม่เกินห้าสิบคน ถัดโรงคดงไปเป็นศาลากลางอยู่หน้าบ้านพระบริสุทธิ เป นควนอันเดียวกับที่ตั้งพลับพลา ที่บ้านนั้นตีระเนียดไม้กระดานกว้างขวางแน่นหนา หลังประตูเป็นร้านทำตู้เจ๊กเหมือนกันข้างในบ้านนั้นเป็นสองตอน มีเรือนจากอยู่นอก ตอนหนึ่งอยู่ในหมู่หนึ่งเป็นเรือนใหญ่ มีตึกฝาขัดแตะถือปูนใหญ่หลังหนึ่ง ตามลาน บ้านก็ปราบราบเรียบและปลูกต้นไม้เป็นระยะ แต่เป็นที่ตั้งใหม่ต้นไม้ยังไม่โต ถ้าจะ เทียบกันกับบ้านพระยาสาย ก็เห็นจะพอรับรองกันได้ ข้างหลังบ้านออกไปทำสวน ปลูกต้นจำปาตะ พูเรียน มม่วงหิมพานต์ มะพร้าว ตัดถนนหลายสาย ปลูกต้นไม้เป็น ะเวณยู แต่ยังมี ๆ ขนาดสองปีสามปีทั่วไปทั้งนั้น ออกจากบ้านพระบริสุทธิเดินไป

ตามถนนใหญ่ลงควนหน้อยหนึ่งถึงถนนตลาดกว้าง ๖ วา มีโรงตลาดเหมือนอย่างเมือง
ระนองหลายสิบหลังแล้ว แต่ยังไม่เต็มมีที่ว่างมากมีตึกกำลังก่อสร้างขึ้นใหม่สองหลัง
ถนนตลาดนี้ก็เพิ่งเกิดขึ้นใหม่ในครั้งพระบริสุทธิผู้นี้ออกมาจัดการ เติร์ไปสุดตลาดแล้ว
ขึ้นรถกลับมาแยกไปโดยทางสายโทรเลข ซึ่งไปต่อแดนเมืองพังงาระยะทาง ๑๑๘ เส้น
เขาทำเป็นถนนรถกว้างสี่วา พุนดินได้ที่มีรางสองข้างน้ำไม่ขังถนน ในเวลานี้ฝนตกชุก
อย่างยิ่งทางก็ไม่เป็นหล่มโคลนมาก เป็นแต่รถไปฝืดเพราะเปียกบ้างบางแห่ง และทาง
นั้นชันสูงลงต่ำเป็นลูกเนินไปทั้งนั้น ที่สูงมากก็ตัดฉายลงมาพอให้ราบรถไปได้ การที่ทำ
ถนนนั้นเขาทำเป็นเมื่อแรกคิดว่าจะไปดูสักหน้อยหนึ่งพอให้เห็นภายในแล้วจะรีบกลับ
แต่ครั้งเมื่อไปตามทาง เห็นภูมิจานบ้านเมืองงดงามและมีการเพาะปลูกที่เกิดขึ้นใหม่
น่าดูอยู่ จึงได้เลยต่อไปตามข้างทางข้างซ้ายมือนั้นแลเห็นเขาเปาะ ซึ่งเป็นเทือกยาวใหญ่
แลเห็นแต่ในลำคลองขึ้นมายืนประจำไปตามข้างถนนจนตลอด ที่บนหลังเขานั้นก็เป็นที่
ทำไร่รายกันไป ที่พื้นล่างเป็นที่ราบก็เป็นนาออกมาจนถึงข้างถนนโดยมาก ที่เป็นหมู่ไม้
เล็ก ๆ ยังมีได้ตัดฟันลงทำนานั้นน้อยกว่าที่เป็นนา ฟากข้างขวาไม่มีเขา แต่มีนาคันกับ
ป่าไม้เล็ก มีบ้านเป็นหมู่ ๆ อยู่บ้าง สวนพริกไทยเกิดขึ้นใหม่หลายแห่ง สวนของพระ
บริสุทธิเองเป็นที่กว้างใหญ่มีพริกไทยที่ได้ลงแล้วหมื่นสองพันค้ำ ได้ชักชวนพวกจีนที่
มีทุนรอนให้ลงทุนทำอีกหลายแห่ง เห็นตามข้างทางกำลังปลูกอยู่โดยมาก เขาได้
ประกาศว่าถ้าผู้ใดปลูกพริกไทยขาดทุน ไม่ชอบใจขายจะรับซื้อค้ำละเหรียญและ ๕๐
เซ็นต์ตามที่เปนผลและยังไม่เปนผล ลังเกตุดูพื้นแผ่นดินริมทางก็คล้ายกับเมืองจันทบุรี
จะเสียเปรียบกันก็เรื่องน้ำ ที่นี้ต้องใช้น้ำบ่อไม่มีลำธาร เห็นว่าความคิดที่ทำนุบำรุงการ
เพาะปลูกนี้เป็นทางที่ถูกแท้ ด้วยการทำดีบุกที่เมืองเหล่านี้มีแต่จะร่วงโรยน้อยลงไป
เพราะเขตรแดนก็แคบ ดีบุกทำมาช้านานก็มีแต่จะหมดไปสิ้นไป ตัวอย่างที่ปลูก
พริกไทยได้ประโยชน์มากเช่นเมืองตรังก็มีอยู่ เมื่อสุดทางนี้ถึงลำคลองเรียกว่าคลองวัด
ถ้ำ เป็นลำธารตื้น ๆ น้ำริน ๆ ไม่กว้างนัก ที่นี้เป็นพรหมแดนกับเมืองพังงา ทางฟากข้าง
พังงาก็ตัดทางกว้างและปักเสาโทรเลขแล้ว แต่ไม่ได้ปราบปรามเป็นถนนคันไม้เล็ก ๆ ขึ้น
เต็ม เขาปลูกพลับพลายไว้หลังหนึ่งทีใกล้ต้นขัณฑศกรริมลำคลอง ต้นไม้ที่กำลังมีดอก
เมื่อแลเห็นบนต้นคล้ายดอกประยงค์ สีดอกแก่เหลืองที่ดอกอ่อนเขียวเป็นช่อโต ๆ เมื่อ
เก็บลงมาเห็นดอกไม้ใหญ่ขนาดดอกกรสคนธ์ตูม เมื่อบานกลีบแยะออกเป็นสีกลีบแต่กลีบไม้

กาง ถัดจากพลับพลาขึ้นเป็นทางเลี้ยวโอนไปหน่อยหนึ่ง ขึ้นที่เนินสูงไปตามลำดับ จนถึงเขตรัดถ้ำ มีกุฏิพระสงฆ์อยู่หมู่หนึ่ง ลานวัดกว้างมีไม้ดอกไม้ผลบางอย่าง คือ ลั่นทมและมะเฟืองเป็นต้น รายเป็นขอบคัน ปากถ้ำนั้นอยู่ต่ำเสมอพื้นดิน ข้างซ้ายเป็น เฝิงหน้อยหนึ่งแต่ต้น ช่องปากถ้ำกว้างจนแสงสว่างส่องได้ตลอดถ้ำ เวลาที่ไปกำลังมืด มัวฝน ยังแลเห็นทางเดินได้ สัณฐานถ้ำนั้นเหมือนกังเรือลำปิ่นแก่ง ฤจะว่าประทุนก็ได้ ตรงลิ่วเข้าไปกว้างเกือบเสมอกันหมดตลอด เว้นแต่ปากถ้ำ ในนั้นมีพระพุทธรูปยืนใหญ่ อยู่ริมประตูองค์หนึ่ง ต่อเข้าไปมีพระนั่งใหญ่ ๆ บ้างเล็กบ้าง มีพระปรางค์องค์หนึ่ง พระนอนใหญ่องค์หนึ่ง ปลายถ้ำเข้าไปตรงนำพระนอน มีศาลาสองห้องโถง ๆ ผูกพัทธ สีมาเป็นโบถ มีพระสงฆ์หนึ่งคอยรับอยู่ทำรูปที่ใกล้พระนิพพาน มีศิลาเป็นรูปไบเสมา จารึกอักษรไทยเป็นขอมว่า พระพุทธศักราช ๒๔๐๑ จุลศักราช ๑๒๒๐ ปีมเมียสัมฤทธิ ศก พระบริสุทธิโลหภูมิทรราชบิดี มีนามบัญญัติเดิมว่า ถินนาม เป็นที่(พี)ผู้ใหญ่ พระเพ็ชรศรีศรีพิไชยสงครามปลัดผู้น้อง มีนามบัญญัติเดิมว่า ปุตตนาโม ต่อไป พรรณนาถึงเรื่องที่ลงทุนลงรอนมาสร้างและเอาอัฐิคุณยายคุณมารดาบรรจุไว้ในพระ ปรางค์ ลงทำอธิฐานไม่เอาสวรรค์สมบัติมนุษย์สมบัติจักรพรรดิมหาศาล จะขอให้ได้ ตรีสรูปนพระสัพพัญญุตญาณ อย่างพุทธภูมิภักดีแท้ ต่อขึ้นไปข้างหลังถ้ำนั้น เป็นถ้ำ เวียงสูงขึ้นไปอีกชั้นหนึ่งแต่ช่องสว่างกว้างดูปนรอยน้ำซึมเป็นน้ำเงินไปเกือบทั้งถ้ำ ข้าง ซ้ายเดินต่อเข้าไปได้อีกยาวแต่มืด ถ้าจะว่าแต่ในตัวถ้ำกันแล้ว ถ้ำนี้อยู่ข้างหมดจด เรียกร้อยกว่าที่เมืองพัทลุง เป็นถ้ำสำหรับคนแก่ไปได้เหมือนกันราษฎรไปประชุมกันทุก ปี กลับจากถ้ำมาตามทางเดินถึงพลับพลาเวลาพลบ พักกินเข้าอาบน้ำ ฝนตกเสมอเวลา จวนทุ่มหนึ่งจึงได้กลับ เพราะไม่ได้เตรียมตัวมาจะค้าง ๔ ทุ่มเศษจึงได้ถึงเรือที่เกาะ หมาก

วันที่ ๓ ขึ้นเมืองพังงาค้างอยู่บนเมืองพังงาค้นหนึ่ง

วันที่ ๔ ไปเที่ยววัดประพาศประจิมเขตร แลที่เขาลังบ้านแลกดับมาลงเรือ

วันที่ ๕ ลงเรือไปตามลำน้ำปากลาว แล้วกลับมาขึ้นที่เกาะหมาก ในสามวันนี้

ฝนตกยังค้ำยังรุ่งปนคราว ๆ ลมพายุพัดจัดเห็นว่าจะเป็นเวลาเปลี่ยนฤดู แต่เวลาที่มี คลื่นลมนี้ เรือจอดอยู่ในเกาะหมากบังลับ ไม้ได้ถูกคลื่นเป็นแต่ถูกลมกับฝน แลเป็นเวลา ขึ้นอยู่บกเสียบ้าง

วันที่ ๖ ออกจากเกาะหมาก ลมสงบแต่ยังมีลูกคลื่นน้อย ๆ จะแวะที่กระเปาะ
แลปะกาไสย ก็เห็นว่าวันเกินกำหนดในโปรแกรมมากแล้ว จึงได้ลงไปเกาะตันตาทีเดียว
ถึงเวลาบ่ายจะขึ้นก็เป็นเวลา น้ำลงทอดนอนอยู่กินหนึ่ง.....”

สยามินทร์

WWW.KUAPPA.COM